

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒԱԳՐԻ ՊՈՆՏԱՑԻՈՑ

ՀԱՅՏԵՐԷՆ ՀԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բանաստեղծին՝ Պրոֆ. Ե. Գեղամյան

Հեռեկա ժամօրերինը ներկայացուցած է 1909 յուրիս Հին Իտալացի ժանօր նայազետը Ե. Գեղամ, վեհեմեղ Վիտտորեանց, Դյուրո-րեանց և Արուստից Կառապին. ժեք բերելով մեծ մասամբ Հ. Բայանդ վ. Սարգիսեանի իտալերէն լեզուով պատրաստած Եւագրի գրքին վերջերս հրատարակած ներածութեան համա-ստ թղթնադրութիւնը:

Բազմավայի ընթերցողներուն տեսչույտ ժա-նօր ըլլալով Եւագրի նոր հրատարակութիւնը և անոր ընդարձակ ռեսուսմանսիրութիւնը, կը դնենք միայն նշանաւոր նայազետին մասն դի-տողութիւնները:

Վեհեմեղի Միխիլարեանց գրքերը միշտ օգտակար եղած են հայ ազգին պատմու-թեան՝ թէ՛ քաղաքական և թէ՛ կրօնական կեանքին մէջ. այս պատճառաւ ալ ար-ժանացած են գովուելու աստուածաբան-ներէն. որոնք ուշադրութիւն դարձնելով ընդ մէջ Արեւելի և Արեւմտքի եղած կա-պերուն, ջանացած են թափանցել ցրիս-տոնէական մտածութեան գաղտնեաց խո-րը: Հիմակ ալ Ս. Ղազարու կղզիէն նոր երկասիրութիւն մը կ'ելլէ, հմուտ և աս-տուածաբանական ու մեկնական հետազո-տութեանց մէջ լաւ վարժած անձի մը ձեռքով. գիտնականներու մտադրութիւնը կը հրաւիրէ անցեալ ժամանակներուն նը-շանաւոր անուան մը՝ Եւագրի վրայ, կը հաւաքէ անոր գրուածները՝ հայ թարգ-մանիչներուն ձեռքի տակ ունեցած վի-ճակին մէջ, կը ջանայ վերընծայել իրեն գրութիւններ՝ զորս աւանդութիւնը այլոց կու տար, և ի մի կը ժողովէ փոքրիկ զանձ մը՝ աւելցնելով համբաւ մարդուն, և յիշատակարաններ՝ վարդապետական ու հայեցողական ուսմանց, անծանօթ ամէն անոնց որ յունարէն բնագիրը չէին կրնար ընենել, իսկ է որ Հ. Բարսեղ Սարգիսեան,

որ գրքիս հեղինակն է, համառօտիւ ցոյց տայ թէ ինչ կը պարունակէ և ո՛ր իր քննութիւնը ուրիշներուն քննութիւններէն աւելի օգտակար կը տեսնուին իրեն:

Եւ կը գտնէ հոս Եւագրի ներստնաբան համառօտ թղթնադրութիւնը զոր ինքնին Հ. Բարսեղ վ. Սարգիսեան պատրաստած է. և ի վերջոյ կը յանդռն:

Հ. Բարսեղ չէր կրնար ինքզինքը գո-վել բայց պէտք է զայն ընէ ով որ իր գրուածքը կը վայելէ: Անկարգ պիտի ըլ-լար որ ես, առանց նոր գէնքերու, նորէն սկսէի քննադատներու կողմէ՝ Եւագրի կամ Նեղոսի ընծայելու համար մեզի հասած իրենց գրուածոց մէկ մասը. բաւ է ինձ որ տեսնամ յիշատակները այդ սրբազան իմաստասիրութեան որ դպրոցական հաւ-տասանութեան կողմէ վարդապետական պատճառաբանութիւններու կամ հոգեւոր կեանքի խրատներու վրայ նետուած գու-նագոյն ծաղիկները կ'ախորժէր և Գուցէ ըսուի որ երբեմն հոսը գլխաւ կը զարնէ և դժուարաւ կը հասկըցուի, կամ թերեւ բնաւ չի հասկըցուիր. վառանգը աւելի է երբ հոսին կծուութիւնը մնալով, ծաղիկ ծաղիկ հետ կը շփոթուի, լեզուի մը պատ-կերը ուրիշ լեզուի պատկերի տեղ կ'առ-նուի: Երբեմն հրատարակչին արդիւնքը կ'աճի, որ լարերունթուի մէջ ճամբայ կը փնտռէ և մեզ կը ժառնանչէ, ձեռագրաց մէջ լաւագոյն ընթերցուածներն ընտրելով կամ օրինակողներու ուսուցիչ ըլլալով գիտնականներէն և խոհեմաբար, Էջին ըս-տորեւ նոյն իսկ սխալ ընթերցումը իրա-ւունքը կը պահպանէ քննչաց աչքին եւ բնաւորեւ և շատ անգամ, հին Հայաստա-նի գրական յիշատակարանաց մէջ քիչ գործածուած կամ անսովոր ձեւերուն՝ բը-նագրին յոյն ձեւը կը դնէ գիտնական Մը-խիլարեանը: Վերջնոյս համար տպագրու-թիւնը սրբագրելու միշտ աչքը սուր և ձեռքը դիւրապատրաստ եղած չէ. բայց այնպիսի սխալներ չեն որ ընթերցողին կանկ առնել տան, որովհետեւ ո՛ր ըլլալ-նին և որոնք ըլլալնին շուտ կը տեսնուի:

Սակայն պիտի փափաքէի որ բնագրին տպագրութիւններէն մէկուն զրկուէր միշտ մեր ժամանակին ինչայեւու համար, եթէ Թարգմանութեան հետ ըլլուելիք բազմատութիւնը երազութեան կարօտ է։ Անոնք օրինակ իմն Եւագրի ճառերէն մէկը, Ս. Ղազարու տպագրութեան 63 էջէն, և համեմատենք Միննի հրատարակութեան հետ, ուր ըստած է թէ Նեղոս է հեղինակը (էջ 1096). կը տեսնենք որ Դ զուիւր (էջ 1097) հայերէնին մէջ կը սկսի էջ 68, 12. Ե.Ե (էջ 1100), 70, 3 էջէն. Զ.Ե՝ 71, 1 էջէն. Է.Ե՝ 72, 10 էջէն. Ը.Ե՝ 73, 18 էջ. Թ.Ե՝ 74, 26 էջ և այսպէս հետզհետէ մինչև ԻԱ (էջ 1120) որ Թարգմանութեան մէջ 92 էջին վերջը կը գտնուի։

Աւելի խառնակ են ուրիշ համեմատութիւնք. Հայերէնը 22 էջին թէջ կը տեսնուի, իսկ յունարէնը պէտք է փնտռել Հին Հարց Մատենադարանին Է. հտ. 553 էջին մէջ. առաջ կ'երթըցուի մինչև հայերէնին 27, 8 էջը (= յուն. 554, 35). բայց յետոյ 27, 9 էջին կը համապատասխանեն յունին 575, 1 — 576, և ուստի մը ետ պէտք է դառնալ, այնպէս որ հայ. 31, 1 = յուն. 554, 36. և հայ. 50, 1 = յուն. 557B. և հայ 41, 9 = յուն. 563E, և հայ. 45, 2 = յուն. 557 XXXV: Ստոյգ է որ ամէն մարդ կրնայ ինքնիրեն լուսանցքին մէջ այս ընթերցողներն ընել, բայց ով որ զմեզ ճոխ ճաշի մը կը հրաւրէսկ էտք էր որ պտուղէն զրկէր։

Կ'ըսէի թիչ առաջ թէ ձեռագիրներէն առաջին անգամ հայերէնին հարազատ ընթերցուածը հանելը դիրին գործ էր և թէ փոխաբերութիւններով կնճռոտած ըլլալուն յարատե ուշադրութիւն կը պահանջէր տպագրիչէն, շատ անգամ ինքն իր հաւատքն ալ կորսնցնելու պատճառ ըլլալով։ Բարեկամիս կարճառօտ խօսքերուն այս փորձիկ յաւելուածս փակելէն առաջ, Եւագրի պատիկ զուխներէն մէկուն Թարգմանութիւնը պիտի տամ, բառացի Թարգմանելով հայերէնէն, կարելի եղածին չափ, և ուզածէս աւելի՛ թէ որ պար-

զութեան ու վսեմութեան միայն նայիմ, կը մտածեմ ու կը Թարգմանեմ. կ'ուզէի որ կարդացուած ատեն մտածուէր. անշուշտ ատանց հաճոյք մը զգալուս և զգալ տալուս։

Եւ կը փարգմանեմ գրքին 92 էջին վերջերս տողէն սկսեալ մինչև 94 էջ տասնըրորորոյ տող։ Յունարէնին մէջ այս երկու կտորները մէկ գրութիւն կը կազմեն, որ է ԻԱ (Միննի Հայրախ. 96. ՀԹ, էջ 1120-1121)։

Հոս կանգ կ'առնում սակաւ ընթերցողներու առջև, սակայն կը դառնամ վաստակաւից հաճոյքով կտրիճ Մխիթարեանին լուրջ գրքին՝ որ բարի պտուղ պիտի տայ, սնուցանելու չափ քննադատենք ու ուսումնասիրութիւնները և անոնց միտքը։ Այսպիսի պատուաւոր հիւրեր կը վայելէ իմ Վենետիկս ալ։

Հ. Բ. ԶՐԱՔԱՆ

« ԱՂԲԻՐ ԵՒ ՏԱՐԱԶԻ »

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՂԲԻՐ տարին 3 ր. արտասահ. տ. 5 ր. ՏԱՐԱԶ » 6 ր. » 10 ր. ԱՂԲԻՐ և ՏԱՐԱԶ պրիմիաներով Գեղարքունիքի, ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՎ տ. 10 ր. արտասահման 18 ր.։

Պրէմիաներն են՝ 1. ՎԵՀԱՓԱՌ ԻԶՄԻՐ-ԼԵԱՆԻ 18 գոյնով մեծադիր փառահեղ պատկերը, 2. ԱՂԲԻՐԻ ԱՎՈՒՆՔԸ (աշխատակցների պատկերները), 3. ԳԵՂԱՓԸՆՋԻԿ, 4. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ։

Հասցէն՝ Rédaction «Aghbur-Taraz»
TIFLIS (Caucase)

ԱՎԵՏԱՔԵՐ Շարարարերը, կրօնական, ուսումնական, ընտանեկան և քաղաքական. տարեկան բաժնեգին 40 դր.։

Դիմել The Weekly «Avedaper»,
American Bible House

CONSTANTINOPLE